

Monumentnummer*: 507082

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 21
F 033 421 77 99
E info@cultureelerfgoed.nl

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 20 mei 1997
Kadaster deel/nr: 8733/12

*Monumentnaam***

Dongerdielen

Complexnummer

507080

Complexnaam

Ezumazijl

*Woonplaats**

Anjum

*Gemeente**

Noardeast-Fryslân

*Provincie**

Friesland

*Straat**

Esonbuorren

*Nr**

1

*Toev.**

*Postcode**

9133 DM

*Woonplaats**

Anjum

Situering

Locatie

*Kadastrale gemeente**

Anjum

*Sectie**

G

*Kad. object**

Appartement

Grondperceel

1781

*Rijksmonumentomschrijving***

Inleiding

Het GEMAAL van het polderwaterschap Oost- en Westdongeradeel werd in 1931 onder Interbellum-architectuur gebouwd en genaamd 'DONGERDIELEN', zoals op de voorgevel staat vermeld. De ontwerper is onbekend, maar het ontwerp valt toe te schrijven aan de polderopzichter W.D. Booienga uit Metslawier. Het gemaal staat op een verhoogd terrein ter plaatse van het voormalige contributiehuis van het zeeverende waterschap Contributie Zeedijken Oostdongeradeel. Het terrein is van de openbare weg gescheiden door een erfscheiding met ijzeren buizen op en tussen gemetselde stijlen, die zijn afgedekt met een granieten zerksteen. Het gemaal heeft een ondergrondse uitstortkoker, die uitmondt in de schutkolk. In de archiefkelder van het gemaal bevinden zich vijf oude gedenkstenen. De opschriften zijn gewijd aan de uitgevoerde herstellingen aan de sluis in de jaren 1827, 1854, 1879 en 1910. De vijfde steen memoreert een eerste steenlegging in 1871 zonder dat is aangegeven waar de plechtigheid betrekking op had, maar het betreft wellicht het oude bedieningsgebouw op de dijk. De

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

bemalingsinstallatie is in 1979-'80 volautomatisch geworden en de oorspronkelijke electromotoren zijn vervangen.

Het gemaal is gerenoveerd waarbij een betonnen vloer in de openingen van de stroombogen is gelegd, een elektrische krooshekreiniger is aangelegd en de ramen aan de sluiskom-zijde zijn vervangen (aluminium, 1994).

Omschrijving

Het gemaal heeft globaal een rechthoekig grondplan van drie traveeën met aan elke korte zijde een verjongde travee, die correspondeert met de functionele indeling: het grote middendeel, de eigenlijke machinekamer, heeft aan de ene zijde een entree met kantoorruimte en een archiefruimte eronder en aan de andere zijde een behuizing voor de transformator en een kleine werkplaats. De onderbouw van het gemaal, van stroombogen tot en met de plint, is opgetrokken in roodbruine vuurmondstenen, de gevelwanden zijn gemetseld met geelbruine bakstenen; de lintvoegen zijn terugliggend en de stootvoegen platvol. De hoeken en de muurdammen risaleren ten opzichte van de eigenlijke gevelwand, die als een gevellijst lijkt terug te springen. De gevels hebben tektonische decoraties in graniet, zoals lekdorpels, dekzerken op de muurdammen en blokken. In de vier geveltoppen vlechtingen, de drie zadeldaken met grote overstekken zijn belegd met zwarte, matgeglazuurde verbeterde Hollandse pannen en hoekpannen; op de machinekamer twee hoekschoorstenen. De ingangstravee is aan de zuidzijde en heeft een granieten stoep tussen gemetselde voetstukken afgedekt met granietblokken. De plint van vuurmondstenen is tot borstwering onder de vensters opgetrokken. Het geheel staat onder een uitkragende granieten latei met een waterhol. Boven de eenvoudige paneeldeur een gebeeldhouwde gedenksteen met het gekroonde alliantiewapen van de gemeenten Oost- en Westdongeradeel en het opschrift DONGER - DIELEN in contemporaine, ijzeren letters. Erboven in het midden een vlaggenmast op granieten voet. In de geveltop twee tweelichtvensters. In de west- en oostgevel van de entree-travee drie smalle tweelichtvensters. De oostzijde, de naar de dijk gewende gevel van de machinekamer, is horizontaal geleed door drie groepen van drie smalle, verticale meerruits vensters met ijzeren roedeverdeling. Aan de westzijde, de sluiskomzijde, bevindt zich de inlaat met drie stroombogen. De gevel van de machinekamer is horizontaal geleed door drie groepen van drie smalle, verticale tweelichtvensters met aluminium roedeverdeling. In de noordelijke travee zitten aan de oostzijde drie ijzeren tweelichtvensters. De noordzijde draagt een tamelijk gesloten karakter door de ijzeren deuren van de transformatorcellen en, daarnaast, de dubbele houten deur naar de werkplaats. Alle deuropeningen staan onder een uitkragende latei met waterhol. In de geveltop twee tweelichtvensters aan weerszijden van een uitgemetselde penant.

Het INTERIEUR van het gemaal is tamelijk oorspronkelijk gebleven, behoudens enkele roerende onderdelen. De binnenmuren zijn afgewerkt in schoon metselwerk met een lambrisering in geel geglazuurde bakstenen met een groen geglazuurde bakstenen rand. Alle deuren zijn de oorspronkelijke paneeldeuren en hebben een eenvoudige segmentvormige decoratie aan boven- en onderzijde van het paneel. In het kantoor een hoekschoorsteen. Onder het kantoor een archiefkelder waar vijf oude gedenksteden zijn ingemetseld, waarvan tenminste vier afkomstig zijn van de oude sluis. In de machinekamer staan drie horizontale schroefpompen van de firma Gebroeder Stork & Co. uit Hengelo opgesteld. Bij de pompen hoort een koperen smeerset.

Waardering

Het gemaal De Dongerdielen uit 1931 nabij de Ezumazijl is van algemene cultuurhistorische waarde:

- als bijzondere uitdrukking van de landschappelijke en bestuurlijke ontwikkeling, in het bijzonder de geschiedenis

van de polderwaterschappen in Oost- en Westdongeradeel en de Contribute Zeedijken Oostdongeradeel,

- vanwege de bijzondere samenhang tussen exterieur en functionele inrichting van het gebouw,
- vanwege de bijzondere betekenis van het object als onderdeel van het historische complex Ezumazijl, waarmee het in technisch-functionele zin is verbonden doordat de uitstortkoker in de schutkolk uitmondt,
- vanwege de redelijke tot hoge mate van gaafheid van zowel het exterieur als het interieur van het object,
- vanwege de historisch-ruimtelijke relatie met de overige onderdelen van het complex.

Hoofdcategorie

Subcategorie

Functie

Boerderijen, molens en bedrijven

Gemaal (M)

Boezemgemaal